

Reforma socijalne politike u Sloveniji: postupni pristup*

Ivan Svetlik

Fakulteta za društvene vede
Univerza v Ljubljani

Ovaj članak analizira glavne promjene do kojih je u Sloveniji došlo u područjima zapošljavanja, stanovanja, zdravstvene skrbi, dječje skrbi, obrazovanja i pomoći za siromašne tijekom posljednje četiri godine. Ne radi se pri tome o detaljno razrađenom programu na osnovi kojeg se treba odvijati reforma. Riječ je o prilično pragmatičnom pristupu, koji ovisi o ministrima, o razini profesionalnosti, o brzini kojom se problemi pogoršavaju i o stručnoj obradi pojedinih područja socijalne politike.

U posljednjem dijelu članka autor komentira glavne trendove socijalne politike u Sloveniji. Smatra da su promjene u 1990-im posljedica stanja u 1980-im, ali da su one pod socijalnom i političkom kontrolom. Međutim, glavne promjene, kao što su supstitucija nekih socijalnih prava ugovornim odnosima, diversifikacija socijalnih usluga i značenje supsidijarnog načela, nisu u potpunosti obavljene i još nisu pokazale svoje socijalne konzekvencije. Ako se te promjene nastave, socijalni sustav u Sloveniji transformirat će se u prema korporativno-konzervativnom modelu.

Uvod

Promjene u socijalnoj politici Slovenije odvijaju se na sljedeće načine. U tijeku je tranzicija od liberalnog jednostranačkog sustava na sustav parlamentarne demokracije. Pojam "liberalan" koristi se u smislu da je stupanj kontrole civilnog društva i privrede od strane Partije u Sloveniji bio relativno nizak u usporedbi s drugim istočnoeuropskim zemljama i slabio je tijekom 1980-ih. Prvi slobodni izbori održani su 1989, a drugi u prosincu 1992. Prvi parlament i njegove prve dvije vlade uspješno su završile "projekt neovisnosti" i uobličile reformu političkog i gospodarskog sustava. Konačni ishod tih reformi još nije jasan zbog proturječnih trendova razvoja. Na primjer, primjetna je tendencija ka centralizaciji državnih funkcija, od kojih su mnoge bile prenijete na 65 lokalnih zajednica. Međutim, postoji također prijedlog povećanja broja lokalnih zajednica za oko četiri puta, u cilju da se uspješnije

razrješavaju lokalni interesi. One bi izgubile državne funkcije, a zadobile lokalnu autonomiju. Te promjene povećavaju kontrolu države nad oblicima osnovnih socijalnih usluga, kao što su obrazovanje, zdravstvena zaštita, dječja skrb i slične usluge. Treba se ipak nadati da će promjene otvoriti nove mogućnosti lokalnim inicijativama i mješovitim rješenjima (Evers i Wintersberger, 1988).

Tranzicija usmjerena tržišnoj privredi također se odvija. Poduzeća su preuzela punu odgovornost za svoje ekonomsko održanje ili uspjeh. Tržište rada se liberaliziralo. Započelo se s denacionalizacijom ili restitucijom konfiscirane zemlje. Također se poduzimaju brojne mjere na tržištu rada koje mogu olakšati tranziciju na tržišno društvo. Zakon o stečaju ne primjenjuje se toliko rigorozno koliko bi se to inače moglo.

Čini se da je dilema treba li primijeniti šok-terapiju, koju je preporučio J. Sachs, ili

* Ivan Svetlik ugledni je slovenski profesor socijalne politike. Ovaj njegov članak tiskan je u časopisu *Journal of European Social Policy* 3 (1993). Objavljujemo ga uz suglasnost autora. (Napomena redakcije)

uvoditi postupne promjene razriješena u korist ovog posljednjeg. Glavni je argument za takvu soluciju bio da Slovenija tradicionalno održava ekonomske odnose sa zapadnim privredama i da mnoga njezina poduzeća mogu nastaviti održavati svoje već uspostavljene veze bez nekih radikalnih promjena. Razina ekonomske razvijenosti Slovenije uporediva je s razinom najnerazvijenijih zemalja Europske zajednice, kao što su Portugal, Grčka i Irska. Prema profesoru Baldwinu iz Ženeve, slovenska privreda bolje stoji od portugalske (Mašanović, 1992).

Gubitak tržišta bivše Jugoslavije i tržišta u istočnoeuropskim zemljama, i uporedo s tim prelazak na tržišno privređivanje, uzrokovao je velike teškoće slovenske privrede. Procjenjuje se da je izgubljeno 50% tržišta u razdoblju 1990-92. (Gospodarska gibanja 1992). Slovenska su poduzeća morala pronaći nova tržišta u razvijenim zemljama, koja apsorbiraju oko tri četvrtine slovenskog izvoza. Unatoč relativno brze prilagodbe, pojavili su se mnogi viškovi roba, a značajno se povećala nezaposlenost. Od sadašnje vlade, koja je preuzela dužnost početkom 1993, ne očekuju se značajne promjene sadašnje politike. Ona se izjasnila za kontinuitet, slijedeći ciljeve snižavanja inflacije, podrške jakoj valuti i pozitivne platne bilanse. U razdoblju 1991-92. akumulirane su devizne rezerve u visini od preko milijarde US dolara, a u jesen 1992. prestalo je opadanje bruto nacionalnog proizvoda (GNP). Očekuje se da će poduzeća početi s investiranjem i da će rasti broj stranih investitora. Vlada tvrdi da su plaće previsoke i da se trebaju reducirati. Ali ona mora biti svjesna izazivanja industrijskih konflikata: štrajkovi će postati sve češći, posebno u poduzećima s ekonomskim teškoćama.

Slovenija je postala neovisna i međunarodno priznata zemlja. Srećom, upravljanje u bivšoj Jugoslaviji bilo je u visokom stupnju decentralizirano. To je bio slučaj i sa socijalnim službama. Trebalo je razviti neke državne funkcije, npr. službu nacionalne sigurnosti, carine i kontrolu zračnog prometa. Međutim, ako se Slovenija želi integrirati u Europu, ona mora prilagoditi svoje državne funkcije, uključujući i socijalne službe, europskim standardima. Taj je proces započeo s različitim intenzitetom u različitim područjima, kao što će se vidjeti u kasnijem izlaganju.

Sukobi u bivšoj Jugoslaviji, posebno u Bosni i Hercegovini, ostavili su traga i u Sloveniji u socijalnom smislu riječi. U Sloveniji se nalazi 70.000 službeno registriranih izbjeglica, od kojih većina živi kod rodbine, a ostatak u barakama koje su se ispraznile kad je Jugoslavenska armija napustila Sloveniju. Njima nije dozvoljeno unosno zapošljavanje. Politika je da im se omogući povratak u mjesta otkuda su došli. To će biti dugoročan proces jer su, u mnogo slučajeva, njihove kuće razrušene ili su bili protjerani.

Značajnu promjenu predstavlja uvođenje slovenskog državljanstva, koje je steklo oko 160.000 osoba koje nisu rođene u Sloveniji. Međutim, neki nisu podnijeli zahtjev ili nisu dovoljno dugo živjeli ili radili u Sloveniji da bi stekli uvjete za dobivanje državljanstva. Takvim su osobama izdane radne dozvole na godinu dana s malim izgledima da budu produžene. Zato se očekuje da će oko 20.000 radnika morati napustiti Sloveniju do kraja 1993. godine.

Slovenija je malena zemlja s oko dva milijuna stanovnika. To ne daje mogućnosti za razvoj svih mogućih specijaliziranih funkcija u zemlji, kako zbog visokih troškova, tako i zbog nedostatka znanja. Nema smisla organizirati svaki specijalizirani sveučilišni studij za samo nekoliko studenata, investirati u svaku specijalnost medicine ili financirati široki raspon fundamentalnih istraživanja. Mnogo je važnije podupirati i održavati one socijalne i državne funkcije koje su značajne za većinu populacije i razvijati samo nekoliko specijalističkih područja do razine koja će omogućiti uspješnu razmjenu eksperata i usluga s razvijenim zemljama. Oni koji su odgovorni za upravljanje socijalnim poslovima odnosno za socijalnu administraciju nisu još potpuno svjesni ove situacije.

Reagirane politike na socijalne probleme

Tijekom posljednje tri godine bilo je toliko promjena u socijalnoj, političkoj i ekonomskoj sferi da se može reći da je društvo u cjelini u stanju svojevrstnog stalnog mijenjanja. Sa sociološkog stajališta mnoge se socijalne situacije mogu označiti kao stanje anomalije. Mnogi inicirani socijalni i ekonomski procesi imaju neočekivane posljedice. U takvoj situaciji politika je više re-aktivna nego pro-aktivna. Ne

može se govoriti o jasno artikuliranoj socijalnoj politici države. Ona je u velikoj mjeri rascjepkana, svaki sektor djeluje autonomno.

Mada ne postoji jasno definirana nacionalna socijalna politika, moguće je identificirati izvjesne trendove. Cilj je ovog članka da prikaže kako se socijalna politika bavi glavnim problemima u području zapošljavanja, stanovanja, zdravstvene zaštite, dječje skrbi, obrazovanja i pomoći siromašnima te da pruži uvid u dominantne trendove te socijalne politike.

Zapošljavanje

Zapošljavanje obilježava liberalizacija tržišta rada, s jedne strane, i uvođenje paketa novih programa tržišta rada, s druge strane.

Nekoliko je posljedica liberalizacije tržišta rada koje je počelo djelovati u 1989.g.:

1. Osnovan je velik broj privatnih poduzeća. Može se govoriti o manjem opsegu zapošljavanja (zapošljavanje u vlastitom poduzeću) i poduzetništva. U 1992.g. u ukupnom broju zaposlenih 13% su bili poslodavci ili zaposleni u vlastitom poduzeću. (Od toga 51.7% u poljoprivredi, u uporedbi sa 68.1% u 1990.g.). Ovaj postotak nije mnogo niži od prosjeka 12 zemalja Europske zajednice u 1990.g. (15.7%). Nekoliko "pull" i "push" faktora pridonijelo je takvom razvoju (Svetlik, 1992).

2. Povećala se fleksibilnost tržišta rada. Zaposlenja s dijelom radnog vremena (part-time job) veoma su malobrojna, kako zbog otpora zaposlenih, koji su navikli na zaposlenje s punim radnim vremenom (full-time employment), i nefleksibilnosti poslodavaca, tako i zbog neodgovarajuće legislative. Međutim, broj povremenog zapošljavanja iznosio je 16% u 1991.g.

3. Poduzeća su prekinula osiguravati nekoliko socijalnih usluga svojim zaposlenim radnicima, jer na to više nisu obvezni. Socijalne usluge po osnovi zaposlenja su se suzile.

4. Nezaposlenost se službeno povećala oko pet puta u trogodišnjem razdoblju i iznosila je 8.3% u svibnju 1992, a i dalje se povećava. Među nezaposlenim u 1992.g. 0.6% su bile osobe koje su izgubile posao. Dvije najviše pogodne grupe su mladi i nekvalificirani.

Politike tržišta rada razvijala se sukladno narastajućim problemima. Programi koje su sprovođili zavodi za zapošljavanje u prošlosti

zadržani su uz neznatne promjene. Ti programi obuhvaćaju: naknade za nezaposlenost, socijalnu pomoć nezaposlenima, isplate dodataka, prijevremeno umirovljenje, specijalne programe za invalide, savjetovanište za zanimanja i novčane pomoći učenicima i studentima.

Ti su prethodni programi neadekvatni. U 1992. samo je 38.5% nezaposlenih primalo naknade ili pomoć za nezaposlenost jer oni koji su tražili prvo zaposlenje ili posao poslije prekida radnog odnosa nisu ispunjavali uvjete za dobivanje naknade za nezaposlenost. Zato je razrađen paket novih programa aktivne politike tržišta rada. Subvencije su dodijeljene tvrtkama koje zapošljavaju mlade pripravnike - diplomande. Program kapitalizacije omogućuje nezaposlenima da dobiju paušalnu naknadu za nezaposlenost na koje imaju pravo za potrebe investicija u vlastitu tvrtku odnosno samozaposlenje. Ista opcija je ponuđena i poslodavcu koji stalno zaposli takvu osobu. Neka su sredstva podijeljena tvrtkama kao subvencija za prekvalifikaciju radnika, s ciljem da ne postanu višak. Brojne programe za stjecanje kvalifikacija i za prekvalifikaciju nude zavodi za zapošljavanje, a čak veći broj nude privatne i javne agencije koje upisuju nezaposlene u tečajeve osposobljavanja. Tisuću programa novih radnih mjesta nudi poslodavcima fiksne sume sredstava za otvaranje novih radnih mjesta i za stalno zapošljavanje nezaposlenih osoba. U 1991. započeo je Program javnih radova koji je obuhvatio 247 projekata i 2.805 nezaposlenih osoba u prvoj godini djelovanja.

Javni zavodi za zapošljavanje suočavaju se s brojnim novim izazovima. Tu su nove zadaće u vezi s programom nove politike tržišta rada i enormni porast klijentele. Kako vlada ne dozvoljava zavodima da povećavaju broj osoblja, neki njihovi poslovi prebačeni su u nadležnost privatnih agencija i drugih javnih institucija, kao što su obrazovni centri i centri za socijalni rad. Međutim, čak ni to neće biti dostatno. Javni zavodi za zapošljavanje trebaju prilagoditi svoju organizacijsku strukturu i tehnologiju novim prilikama. Posebno visok stupanj prioriteta mora se pridati kompjutorizaciji njihovih informatičkih sustava da bi odmah postali operativni na državnoj razini. Svoje službe moraju približiti nezaposlenima osnivanjem većeg broja lokalnih radnih centara i poticanjem samoorganiziranja u traženju zaposlenja. Reforma službi za zapošljavanje očekuje se u narednim mjesecima.

Jedan od kritičnih aspekata buduće politike tržišta rada bit će evaluacija njegovih programa. Do ovog trenutka nije bilo ni vremena ni sredstava za taj posao. Također je jasno da će politika tržišta rada uskoro dosegnuti limit ako ne bude komplementarna s adekvatnom obrazovnom, industrijskom, poreznom, fiskalnom i drugim politikama. Koordinacija s drugim politikama bila je prilično slaba. Uz to, ministar financija, bivši službenik Svjetske banke, drži strogu kontrolu nad potrošnjom sredstava angažiranih u programima tržišta rada.

Stanovanje

S. Mandič (1992) konstatira da je, uspoređo s ekonomskom krizom u Sloveniji 1981-ih, došlo do zamjetnog smanjenja stambenih investicija. Stambeni fondovi poduzeća, posebno, bili su smanjeni, dok je manje bila pogodena privatna, prvenstveno osobno organizirana stambena izgradnja. Porastao je jaz između prosječnog dohotka i prosječne cijene novoizgrađene stambene jedinice. Opći slogan bio je da domaćinstva moraju preuzeti veću odgovornost za stanovanje. Više se sredstava počelo koristiti za individualne stambene kredite, a manje za gradnju novih javnih stambenih jedinica. Rodbinska mreža sve više supstituirala ulogu poduzeća i javni sektor u osiguravanju stanova. Međutim, znatan dio populacije i dalje ne može riješiti svoj stambeni problem. Najviše je pogođena mlada urbana populacija, koja zato mora duže stanovati sa svojim roditeljima.

Treba naglasiti da je i prije 1990. dvije trećine stambenih jedinica u Sloveniji bilo u privatnom vlasništvu, a preostala jedna trećina u društvenom. Te dvije trećine jedinica bile su ili naslijeđene ili ih je izgradio vlasnik. To je bilo moguće uglavnom zahvaljujući snažnoj srodničkoj mreži i jeftinim kreditima koji su se davali s niskim i fiksnim kamatama, dok je inflacija bila vrlo visoka. Dobivanje stanova, koji su se dodjeljivali uz stanarsko pravo, često je bilo vezano uz privilegije. Stanarine su bile niske i nije bilo zainteresiranosti za dobro održavanje tih stanova i kuća.

Na početku 1990-ih razrađen je novi model stambene politike. Srž te politike je privatizacija, tj. dalje institucionalno promoviranje kućevlasništva, dok je stanarsko pravo marginalizirano. Prema novom stambenom zakonu

postoje značajni poticaji za stanare i njihove srodnike za otkup stambenih jedinica. Oni koji se odluče na kupovinu odmah plaćaju samo 40% procijenjene vrijednosti. Šest mjeseci poslije donošenja stambenog zakona oko 50% stambenog fonda sa stanarskim pravom bilo je prodano. Očekuje se nastavak tog procesa. Uz to, bit će vraćene stambene jedinice prvotnim predatrim vlasnicima.

Pored kućevlasništva, koje je već dominantan tip stanovanja, postoje i drugi tipovi. Prvo, to su društveni stanovi, slično općinskim stanovima u V. Britaniji. Drugo, to su stanovi za iznajmljivanje - u privatnom vlasništvu ili u vlasništvu poslodavaca - na komercijalnoj osnovi. I treće, očekuje se također i pojava tzv. neprofitnog iznajmljivanja stanova. Hoće li se taj tip stanovanja pojaviti, pokazat će vrijeme.

Glavna je promjena u politici rentiranja stanova u tome što je prethodno stanarsko pravo zamijenjeno sa zakupom između vlasnika (poduzeće, općina) i stanara. Mada je ugovor o zakupu u načelu na neodređeno vrijeme, ipak je to izvjesna nesigurnost za korisnika stana. Stambeni zakon uvjetuje da zakup treba biti na neprofitnoj osnovi i da vlasnik treba održavati stambeni fond.

Jedna je od značajnih inovacija osnivanje Nacionalnog stambenog fonda, u koji se uplaćuje 20% sredstava pribavljenih od prodaje stambenih jedinica privatnim vlasnicima. Njegova je uloga da osigurava kreditni kapital po niskoj cijeni za niskodohodovne populacijske grupe. Osigurava i kredite neprofitnim organizacijama za stanove za iznajmljivanje.

Neprofitne organizacije zamišljene su kao ključni opskrbljivači stanova za iznajmljivanje u budućnosti. Međutim, u tom pogledu izražene su izvjesne dvojbe (Mandič, 1992). To je nova ideja, "uvezena" izvana, koja ne može računati na domaće iskustvo. Ona se može ostvariti pod uvjetom da država preuzme ulogu sponzora (Gilbert i Gilbert, 1989), što još nije razrađeno u Sloveniji. Međutim, već je inicirano više pilot-programa.

Zdravstvena zaštita

K. Boh (1992), bivši ministar zdravlja, obitelji i socijalnih poslova u prvoj demokratskoj vladi, procjenjuje da je trenutno zdravstveno stanje slovenskog stanovništva, prema europskim standardima, prilično dobro. Primarna

zdravstvena zaštita osigurana je u 65 općinskih zajednica. Jedan je liječnik opće prakse na svakih 1.739 osoba, jedan pedijatar na svaka 1.303 djeteta i ginekolog na svakih 8.047 žena u fertilnoj dobi. Postoji, također, 11.7 bolesničkih postelja na 1000 stanovnika i jedan liječnik na po 6 bolesničkih postelja (Boh, 1992).

Široko rasprostranjena mreža zdravstvenih institucija, tj. zdravstvenih centara, bolnica, specijalističkih instituta i klinika, postala je birokratizirana, rascjepkana i veoma skupa. Ni davatelji ni korisnici usluga nisu motivirani za ekonomsku efikasnost i racionalnost. Zaštićeni interesi spečavaju nužne reforme: posljedica je zaostajanje u stručnosti i tehnologiji. Niske plaće medicinskog osoblja ne motiviraju na dobar rad, a kvaliteta usluga se pogoršava. Zbog stalne novčane oskudice, zdravstvene ustanove pokušavaju od pacijenata dobiti sve veće novčane doprinose, a mnogi liječnici ilegalno drže privatnu praksu. U 1990. g. opseg zdravstvenih usluga počeo je opadati. To bi se moglo objasniti iznenadnim i drastičnim povećanjem cijene svakog posjeta liječniku i redukcijom proračuna zdravstvene zaštite.

U 1992. uvedeno je novo zdravstveno zakonodavstvo. Ono cilja na reformu sustava zdravstvene zaštite, a njegova su glavna obilježja:

1. Uspostavlja se nova zdravstvena osiguravajuća ustanova. Ona treba preuzeti veći dio financijskih obveza za zdravstvenu zaštitu. Samo se mali dio troškova financira iz vladinih općih prihoda. Financiranje davatelja zdravstvenih usluga prebačeno je s plaćanja inputa, npr. osoblja, opreme, medicinskih nabava i lijekova, na plaćanje liječenja. Zadržan je i nadalje program općeg zdravstvenog osiguranja. Međutim, on obuhvaća manji opseg usluga. S druge strane, pojedincima se nude dopunske sheme osiguranja. Do početka 1993. većina populacije već se uključila u te različite dopunske sheme osiguranja.

2. Primarna zdravstvena zaštita postala je središnjom za cjelokupan sustav. Prioritet će se dati unapređenju djelokruga liječnika opće prakse. Jači naglasak bit će stavljen na zdravstvenu zaštitu obitelji. Veći udio pacijenata koristit će zdravstvene usluge u izvanbolničkim ustanovama.

3. Mreža javnih zdravstvenih ustanova postupno će se dopunjavati s privatnim, združ-

nim, crkvenim i dragovoljnim oblicima zdravstvene zaštite. Privatna praksa, koja je nekad bila zabranjena, sada je dozvoljena. Dakako, ne liječniku koji radi u javnoj zdravstvenoj ustanovi.

4. Naglašava se potreba racionalnog upravljanja zdravstvenim ustanovama. Zato su pripremljeni posebni tečajevi osposobljavanja i obrazovanja.

Dječja zaštita

Dječja zaštita počela se intenzivnije razvijati pretežno od druge polovine 1960-ih. Razlozi su ekonomske, a djelomično ideološke naravi. Javne usluge u ovom području potrebne su radi toga da bi se omogućilo zapošljavanje žena s punim radnim vremenom, koje čine 48% ukupne radne snage. Srodnička mreža koja osigurava brigu o djeci slabi, a također se povećava i broj obitelji s jednim roditeljem. Ideološki razlozi uglavnom su sljedeći:

1. Zamjena brige o djetetu u obiteljskom krugu s društvenom brigom o djetetu smatrala se kvalitetnijim rješenjem i boljom mogućnošću da se "pravilno" odgaja najmlađa dobna skupina.

2. Javne ustanove za brigu o djeci trebaju smanjiti razlike u šansama djece različitog socijalnog podrijetla.

3. Javna briga o djeci treba omogućiti jednake šanse ženama u zapošljavanju.

Velike su investicije uložene u različite oblike dječje zaštite u 1970-im kada su prezentirani mnogi novi programi. U 1990.g. 53% djece u dobi između jedne i šest i po godina pohađalo je jaslice ili dječje vrtiće (Statistički letopis Slovenije 1991). Međutim, tijekom 1980-ih društvena sredstva su postala nedostatna, a cijene smještaja djece u javnim ustanovama, koje su snosili roditelji, povećale su se do razine koju mnogi nisu mogli snositi.

Programi brige o djeci početkom 1990-ih bili su ovi (Černigoj, Vojnovič, 1992):

1. Novčana pomoć djeci iz obitelji s malim primanjima.

2. Roditeljski dopust od jedne godine i paket opreme (potrepština) za svako novorođenče.

3. Dnevna briga za predškolsku djecu.

Iako su potrebna značajna javna sredstva za financiranje programa dječje zaštite i mada su ljudi različitih ideologija došli na vlast, nema otvorenih pokušaja reduciranja postojećih programa. Čini se da je raspoloženje javnosti pod jakim utjecajem opadajuće stope rađanja. Svaka redukcija dječje zaštite bila bi zato dočekana sa snažnom javnom kritikom. Međutim, to ne znači da nema promjena u području dječje zaštite.

Obznanjen je prijelaz s financiranja ustanova na financiranje programa. To znači da se u budućnosti za javna sredstva za tu namjenu neće natjecati samo javne ustanove za dnevni boravak djece. Nove ustanove i grupe imat će mogućnost da predlože nove programe i dobiju državno financiranje.

Posljednjih nekoliko godina pojavili su se neki novi oblici dječje zaštite. Njih su inicirali pojedinci koji su ponudili uslužne servise za djecu, kao što su privremeno čuvanje djece u obiteljskom domu, briga o hendikepiranoj djeci i slobodne aktivnosti za djecu na komercijalnoj osnovi. Mogu se susresti roditeljske udruge, koje kombiniraju vlastitu i profesionalnu brigu o djeci u privatnim domaćinstvima, te također kombiniraju vlastita i javna sredstva. Crkveni dječji vrtići koji su prije djelovali poluilegalno sada su legalizirani, prošireni i sada primaju javna sredstva za svoj rad. Cilj tih novih oblika je ponuditi rješenje za one potrebe koje postojeće ustanove ne mogu zadovoljiti (Černigoj i Vojnovič, 1992).

Uvođenje osobnog poreza na dohodak u 1991.g. otvorilo je mogućnost poreznih olakšica za osobe koje izdržavaju djecu i druge ovisne članove obitelji. Također je promijenjena shema dječjih dohodaka, prema kojoj će se doplatci davati svoj djeci, a ne samo obiteljima s niskim primanjima.

Obrazovanje

Obrazovanje je bilo jedno od najvažnijih sredstava socijalne i političke kontrole pod komunističkim režimom. Ono je isticano kao ključni činitelj socijalnog i ekonomskog razvoja. Međutim, tijekom 1970-ih došlo je do značajnog preokreta u bivšoj Jugoslaviji. U okviru vladajuće partijske ideologije, pridano je posebno značenje proizvodnom radu, veoma često na račun znanja. Sustavi nagrađivanja u poduzećima mijenjaju se. Svjedodžbe o

obrazovanju i kvalifikacijama manje su važne od poslova na koje je netko raspoređen. Posljedica je toga nedostatak stimulacije za odrasle osobe da unaprijede svoje sposobnosti. Neki centri za izobrazbu u poduzećima se zatvaraju, drugi se integiraju u sustav obrazovnih institucija za mlade. U srednjim školama naglasak je bio na tzv. proizvodnim zanimanjima da bi se pripremio što veći broj mladih ljudi za rad u industriji i smanjio broj studenata na sveučilištima. Tijekom 1980-ih taj trend bio je povezan s produblivanjem ekonomske krize i opadanjem udjela sredstava za obrazovanje u bruto nacionalnom proizvodu (GNP), koji je pao na nisku razinu od 3.05% (Kolarič, 1992). Općinski centri za obrazovanje odraslih izgubili su važnost i transformirani su u polukomercijalne ustanove s prilično slabom javnom podrškom.

Do kraja 1980-ih Slovenija se suočila s rastućim problemima u području obrazovanja (Piciga, 1986; GZS, 1988):

1. Preko 10% učenika nakon osnovne škole (8 godina pohađanja škole a dob učenika 15 godina) nije nastavljalo školovanje.
 2. Stopa onih koji prekidaju srednje obrazovanje iznosila je 20-25%.
 3. Kapaciteti industrije za zapošljavanje nekvalificiranih praktički su se istopili. Zahvaljujući ekonomskoj krizi povećale su se teškoće zapošljavanja osoba sa završenom srednjom školom.
 4. Kapaciteti sveučilišta ostali su nepromijenjeni. Na sveučilištima se nalazi samo 15% onih u starosti od 20 do 25 godina, što je pola manje od brojaka u susjednoj Italiji i Austriji.
 5. Samo 12% stanovnika ima obrazovanje više od srednjeg.
 6. Sustav obrazovanja odraslih praktički je propao.
 7. Ekonomski sustav morao bi se restrukturirati da bi olakšao uvođenje novih tehnologija. Međutim, postoji nestašica visokokvalificiranih radnika i stručnjaka.
 8. Uz to, drugi val poslijeratne "baby boom" generacije trebalo je uključiti u škole i sveučilišta.
- Reforme koje su otpočele od 1989. godine ne dodiruju značajnije ovo područje. Legislativa je ostala nepromijenjena. Nema bitnih promjena u obrazovnom sustavu. Čini se da sadašnji politički establišment nije svjestan či-

njenice da će, dugoročno gledano, Slovenija izgubiti svoju konkurentnost ako njeni ljudski resursi budu manje razvijeni od onih u susjednim zemljama. Čini se, također, da se pozornost više obraća kratkoročnim problemima. Utisak je da se ljudi koji rukovode obrazovanjem plaše brze i radikalne reforme obrazovanja, zbog lošeg iskustva s posljednjom reformom koja je provedena početkom 1980-ih i propala.

Ima jedna promjena vrijedna spomena. U 1991. g. osnovan je novi obrazovni centar za odrasle, čija je glavna zadaća istraživati i razrađivati različite programe za obrazovanje i osposobljavanje odraslih. To će biti neka vrsta mjesta za razmjenu obrazovne ponude i potražnje. Centar je već otpočeo s programima kao što su funkcionalna nepismenost, obrazovanje i osposobljavanje nezaposlenih, obrazovanje, osposobljavanje i socijalna integracija osoba koje su prekinule srednju školu, itd.

Ublažavanje siromaštva

Siromaštvo se nije priznavalo kao problem u prošlosti. Još nije jasno u kolikoj se mjeri to opravdavalno sigurnosnom mrežom programa koji su štitali ljude od podnošenja posljedica materijalne oskudice, a u kojoj je to mjeri bilo stvar ideologije koja je pokušavala prikriti stvarne probleme. Paralelno s povećanom ekonomskom krizom i ekonomskim i političkim reformama, rasprava je izbacila na površinu troškove pomoći slojevima s malim prihodima i siromaštvo je samo po sebi postalo vidljivo. Prema Novaku (1992) u 1991.g. 40% individualnih ili obiteljskih budžeta bilo je subvencionirano različitim socijalnim davanjima, i novčano i uslugama. Umirovljene osobe, nezaposleni, djeca i stanari bili su glavni korisnici. Tipična siromašna osoba je stara preko 60 godina, ima nisko obrazovanje, nije rođena u Sloveniji i živi u stanu niže kvalitete. Kako su se postupno istrošile uštedevine od kojih su ljudi živjeli 1980-ih, Novak ocjenjuje da se može očekivati daljnji porast potreba socijalno ugroženih osoba i obitelji.

Prema sustavu socijalne pomoći koji je bio na snazi do kraja 1992. minimalni životni troškovi, koji služe kao kriterij socijalne pomoći, u mnogo su slučajeva veći od prosječne plaće. Problem je bio što bi oni koji ispunjavaju uvjete za pomoć mogli biti u boljem položaju nakon socijalne pomoći od velikog broja dru-

gih osoba. Novak (1992) objašnjava da ljudi čija je prosječna plaća ispod životnih troškova preživljavaju na sljedeće načine:

1. koristeći sivu ekonomiju
2. uštedama na kućnom budžetu kupovinom jeftinije robe
3. živeći od štednje
4. primajući pomoć putem neformalne mreže, pretežno od obitelji i rodbine.

Početkom 1993.g. usvojen je novi Zakon o socijalnoj sigurnosti (Zakon o socijalnem varstvu, 1992). Prema tom zakonu država je odgovorna ne samo za javne institucije socijalne sigurnosti nego također i za oblike skrbi privatnih socijalnih službi. Nadalje, ona mora promovirati samopomoć i dragovoljni rad. Zakon o socijalnoj sigurnosti propisuje sljedeće oblike socijalne zaštite:

1. Savjet za svakog građanina na njegov zahtjev.
2. Osobna konzultacija i poduka za svakog građanina na njegov zahtjev.
3. Usluge obiteljima: od davanja savjeta do osobnih socijalnih usluga za nemoćne i nesposobne, i različite vrste pomoći u kući u slučajevima porođaja, bolesti, radne nesposobnosti, starosti i nesreće.
4. Institucionalna skrb, uključujući i skrb hraniteljskim obiteljima, za beskućnike, za hendikepiranu djecu i za radno nesposobne i hendikepirane odrasle osobe.
5. Pomoć zaposlenim sa socijalnim problemima.

Također, postoje dva tipa novčane pomoći. Novčana se pomoć dodjeljuje onima koji su stalno radno nesposobni, ili su stariji od 60 godina, i nemaju drugih sredstava za život. To znači da oni nemaju prihode i imovine i nemaju rodbine da se o njima brine u kući. Njihov stan ili kuća ne ubraja se u imovinu. Novčana pomoć iznosi 60% minimalne plaće i može se povećati za 30% ako primatelj pomoći mora koristiti osobnu ispomoć druge osobe. Uz to, osoba ima pravo na posebnu pomoć koja se daje u naturi jedan put godišnje. Novčana pomoć se može također povećati ako osoba ne može plaćati najamninu za svoj stan.

Novčana pomoć u gotovom daje se onima koji ne mogu zaraditi svoje uzdržavanje. Osoba ima pravo na tu nadoknadu ako oporezovani dohodak po članu obitelji ne prelazi 29%

minimalne plaće za djecu i 52% od minimalne plaće za odrasle. Centri za socijalni rad mogu osporiti tu gotovinsku nadoknadu ako imovina, npr. velika kuća, zemlja, itd., omogućuje primatelju nadoknade normalno uzdržavanje. Oni, također, mogu dodijeliti paušalni iznos u slučajevima posebne potrebe. Gotovinska nadoknada može se uvjetovati nečijom aktivnom participacijom u socijalnoj skrbi, u radu na razini lokalne zajednice i drugim oblicima samopomoći.

Na početku 1993. novčanu pomoć primilo je 14.000 osoba, a gotovinsku nadoknadu 6.500 osoba, što je malo više od 1% ukupnog slovenskog stanovništva. Te se osobe mogu smatrati da su ispod crte siromaštva. S obzirom na to da je sustav socijalne sigurnosti nov, moguće je da se znatan broj osoba još nije obratio bilo za novčanu pomoć bilo za novčanu nadoknadu. To su potvrdili neki vladini funkcioneri koji procjenjuju da bi do kraja 1993.g. broj primatelja novčane pomoći i gotovinskih nadoknada mogao doseći brojku od 100.000.

Prema Zakonu o socijalnoj sigurnosti socijalne usluge osiguravaju javne ustanove, kao što su centri za socijalni rad, starački domovi i institucije za hendikepirane osobe. Usluge mogu također osiguravati privatne profitne i neprofitne organizacije ovlaštene od Ministarstva za socijalne poslove. Ulogu razvoja socijalne sigurnosti i stručne kontrole provodi komora socijalne sigurnosti.

Novi sustav socijalne sigurnosti sukladan je novim težnjama u socijalnoj politici, prema kojoj se odgovornost premješta s države na pojedinca samog. To će sigurno umanjiti potencijale javne solidarnosti i broj osoba koja ispunjavaju propisane preduvjete. Dakako, očekuje se da privatni skrbnici usluga, dragovoljne organizacije, kao što su Caritas, grupe za samopomoć, umirovljenička udruženja i drugi preuzmu aktivniju ulogu u ovom području.

Razlozi za razlike

Ovaj prikaz upućuje na velike razlike u promjenama u specifičnim područjima socijalne politike. Radikalne su promjene u područjima zapošljavanja i stambenoj politici, neki pomaci su se desili u područjima zdravstva, dječje zaštite i ublažavanja siromaštva, a prak-

tično nikakvih promjena nema u području obrazovanja. To pokazuje da strategija razvoja socijalne politike nije bila jasna i da je svako područje moralo tražiti vlastiti put prilagodbe na novu situaciju. To, također, ističe u prvi plan pitanje zašto su razlike toliko velike.

Prvi činitelj koji, izgleda, objašnjava razlike jest osoba resornog ministra. To je značajno u pregovaranju o raspodjeli proračuna između ministarstava, a također i za odnos prema administrativnim službama na nižim razinama i za provođenje vladinih odluka. Oba ministra, i ministar rada i ministar za stambena pitanja i zaštitu okoliša jake su ličnosti, s bogatim menadžerskim iskustvom i odgovarajućim stručnim kvalitetama. Prethodna resorna ministrica za zdravlje i dječju zaštitu i probleme siromaštva imala je izvrsno stručno iskustvo. Međutim, ona je posjedovala manje menadžerskih vještina i manje je bila agresivna. Prethodni ministar obrazovanja nije imao nijedno od tih obilježja. To je jedan od razloga zbog čega su ministar obrazovanja i ministar zdravstva i dječje zaštite zamijenjeni u drugoj vladi.

Drugi važan činitelj izgleda da je broj stručnjaka i službenika koji rade u određenom području, a također i snaga stručnih organizacija. Očekuje se da one budu otporne na promjene i da zaštituju svoje staleške (neotuđive) interese (George i Wilding, 1984:188). U stambenom području samo je nekoliko stručnjaka i službenika. U području zapošljavanja sasvim ih je pristojan broj. To je razlog zbog čega se reforma službi za zapošljavanje ne odvija glatko. Tako je razina profesionalizacije i povezanosti službi za zapošljavanje niska. Uz to, one nisu bile neposredno uključene u pripremu novog radnog zakonodavstva. Neke nove programe iz domene politike tržišta rada provode neposredno ministarstva, zaobilazeći službe za zapošljavanje. Sasvim je drukčija situacija na području zdravstvene zaštite i obrazovanja. Tu su zaposleni brojni stručnjaci i službenici, dobro su organizirani, kako u svojim stručnim organizacijama, tako i u sindikatima. Metode borbe za stečeni položaj i otpor različitim promjenama uključuju i štrajkove.

Treći činitelj promjena je priroda problema koji se javljaju u određenom području. Nije toliko važna veličina problema koliko brzina njegova narastanja i prerastanja u javno pitanje. Povećana nezaposlenost uslijed liberali-

zacije tržišta rada, objašnjava brzinu kojom se nastupa s novim programima tržišta rada. Iznenadno opadanje stope rađanja objašnjava zašto se znatnije nisu smanjili programi dječje zaštite i zašto se novi programi eventualno mogu uvesti. S druge strane na području obrazovanja problemi su se postupno pogoršavali tijekom 1980-ih i nadalje. Međutim, do sada je bilo svega nekoliko promjena u sustavu i u strategiji obrazovanja. Ministarstvo rada npr. razradilo je više obrazovnih programa nego Ministarstvo obrazovanja.

Ne treba zanemariti ekspertize koje se mogu pribaviti izvan ministarstava i njihovih stručnih službi. Što su bolje nepristrane i neovisne ekspertize, to su bolji izgledi za efikasne i brze reforme. Dok Ministarstvo rada i Ministarstvo za stambena pitanja i zaštitu okoliša imaju mogućnost zatražiti savjet od više neovisnih instituta, praktički ne postoje samostalni eksperti koji bi se bavili problemima siromaštva i prilično je slaba samostalna stručna pomoć u području obrazovanja.

Glavni trendovi u socijalnoj politici

Sadašnje promjene u socijalnoj politici Slovenije imaju svoje korijene u trendovima razvoja koji su započeli sredinom 1980-ih. Tada je jasno istaknuto da je došlo do krize socijalnih službi (Svetlik, 1985). Jedan od glavnih razloga krize bila je jednodimenzionalna struktura socijalnog sustava u kojem su bile dominantne službene državne institucije (Svetlik, 1990). Kasnije, mogu se uočiti tri vrste reagiranja ili odgovora socijalnog sustava na krizu: racionalizacija, komercijalizacija i eksternalizacija davanja socijalnih usluga (Svetlik et al., 1988). Prvi odgovor naglašavao je nužnost ekonomske racionalizacije u području socijalnih usluga, ali je rezultirao beznačajnim uštedama i smanjenjem troškova. Drugi i treći odgovor bili su dalekosežniji. Komercijalizacija je od početka značila da klijenti moraju plaćati sve veće pristojbe za korištene usluge. Organizacije koje su osiguravale usluge mogle su prodati svoje usluge na slobodnom tržištu. Time je bio utrput socijalnim uslugama na privatno i slobodno tržište. Eksternalizacija se sastojala u mjerama kojima su se socijalne službe otvorile okruženju u cilju prenošenja nekih oblika skrbi u poluformalna i neformalna tijela, kao što su dragovoljne organizacije i

srodnička mreža. To je bila inicijativa s ciljem poticanja pluralizma u ovoj djelatnosti.

Političke i ekonomske reforme uvedene od 1989. do 1992. samo su pojačale ove promjene. One su uklonile neke ideološke zapreke i omogućile novu konceptualizaciju socijalne politike. Jedna je od najvidljivijih promjena u ovoj domeni prenošenje primarne odgovornosti za socijalnu sigurnost s društva, tj. države, na pojedinca i obitelj. To ne znači da su postojeći opći socijalni programi obustavljeni ili ukinuti. Ipak, njihov obuhvat je smanjen u nekim područjima, kao što su zdravstvena zaštita, obrazovanje i dječja zaštita. Stvarno značenje gotovinskih oblika zaštite je opalo. S druge strane, pojedincima, obiteljima i poslodavcima ponuđeno je više opcija osiguranja i drugi programi za koje treba uplaćivati dodatne novčane doprinose. Ukratko rečeno: državni socijalni programi postali su manje izdašni, a počele su se stvarati nove opcije za oblike socijalne skrbi na bazi individualnih i privatnih inicijativa. Može se više govoriti o komplementarnom pristupu negoli o radikalnoj reformi.

U nekim područjima socijalna su prava zamijenjena ugovornim odnosima. Zaposleni su izgubili pravo na doživotno zaposlenje. Oni moraju sklapati ugovor s poslodavcem. Isto se dogodilo sa stanarima čije je pravo na stalno stanovanje zamijenjeno sa zakupničkim odnosom s vlasnikom stambene jedinice. Sve opcijske sheme u području zdravstvene zaštite i obrazovanja na ugovornoj su osnovi. Te promjene najviše pridonose pojačanom osjećaju nesigurnosti ljudi. Međutim, ne može se govoriti o gubitku sigurnosti. Samo se radi o formi koja se promijenila. Neposredna sigurnost, garantirana bezuvjetno od države, zamijenjena je s posrednom sigurnošću koju garantiraju prije svega vlastita osobna nastojanja, u natjecanju na slobodnom tržištu rada, a za one koji izgube na tržištu rada ostaje korištenje različitih državnih programa.

Pluralizacija socijalnog sustava se nastavlja. Ona obuhvaća pluralizaciju resursa za socijalna davanja, pluralizaciju programa i usluga koje se nude u pluralizaciju davatelja socijalnih usluga. Pluralizacija je razmatrana posebno iz perspektive privatizacije i deinstitucionalizacije socijalnih usluga (Rus, 1992; Kolarič, 1992).

Kolarič konstatira (1992) da su novi zakoni u području socijalne politike vodili računa o pluralizmu opskrbljivača socijalnih fondova. Pored države, tu su korisnici usluga i razni donatori. Davanje usluga na komercijalnoj osnovi je liberalizirano. U mnogo slučajeva od države financirane programe provode nedržavna, privatna ili dragovoljna tijela na ugovornoj osnovi. Te se promjene odvijaju paralelno s prijelazom od financiranja socijalnih institucija na financiranje programa, kako je vidljivo npr. u području zdravstva i dječje zaštite.

Na drugom mjestu upozorio sam na opasnost "postkomunističkog socijalnog vakuuma", misleći na to da bi se država mogla povući iz socijalne sfere brže nego bi se tržište, dragovoljna i neformalna tijela mogli ekspanzirirati i popuniti tu prazninu (Svetlik, 1991). Prije dvije godine bilo je prerano za analizu trendova u praksi. Čini se da rezultati nedavnih analiza u Sloveniji ne opravdavaju takva strahovanja. Rus (1992) izvještava o brojnim slučajevima kvaziprivatizacije koji popunjavaju tu prazninu, npr. prodaja usluga od strane javnih uslužnih institucija, aranžmani s udjelom koje kreiraju i nude privatne organizacije, financiranje iz javnih sredstava neprofitnih i dragovoljnih organizacija, itd. S druge strane, Rus upozorava da nova legislativa u području socijalne politike održava državni monopol, dajući samo marginalnu ulogu privatnom sektoru i kvazi-privatnim rješenjima.

Kolarič (1992) je čak izričitija. Njena analiza pokazuje da nastavljanje sa strategijom eksternalizacije posebno pomaže da se popuni praznina između neformalne socijalne mreže, s jedne strane, i mreže formalno organiziranih socijalnih službi, s druge strane. Pojavila se gusta mreža uzajamnog ispomaganja i skrbi koja obuhvaća različitost poluformalnih sudionika. Pluralizacija se, ipak, kontrolira u smislu da se održavaju opći državni programi i u smislu davanja prioriteta državnim socijalnim institucijama kao kreatorima oblika socijalne skrbi i usluga. Ona ocjenjuje da će se pluralizacija socijalnog sustava u Sloveniji odvijati postupno.

Ako je to razmatranje ispravno, može se zaključiti da su promjene u području socijalne politike programirane na isti način kao i one u ekonomskom području. Šok terapija nije prihvaćena, a prihvaćena je opcija kontroliranih promjena. Čini se da će pluralizacija soci-

jalnog sustava u takvom kontekstu biti društvena, prije negoli aktivno promovirana.

Potrebno je naglasiti da cjelokupna nova legislativa u području socijalne politike vodi računa o rezolucijama tijela UN, kao što su ILO i WHO. S obzirom na čvrstu odlučnost sadašnjeg establishmenta da pripremi Sloveniju za integraciju s Europskom zajednicom u što je moguće kraćem roku, poduzet će se koraci u pravcu prilagodbe standardima europske socijalne politike. Čini se da se jače ne osjećaju pritisci međunarodnih monetarnih institucija. Valja očekivati da će se ekonomska situacija poboljšati na osnovama relativno dobrog početnog stanja, pozitivne platne bilance, povećanja deviznih rezervi, opadanja inflacije i restriktivne monetarne politike. To će spriječiti da dođe do oštrijih restrikcija u području socijalne politike.

Iako će socijalne konsekvencije ekonomske i političke transformacije, čini se, biti pod kontrolom, to ne znači da one ne uključuju i izvjesne socijalne rizike, posebno povećane nezaposlenosti. Ako se ekonomska situacija uskoro ne poboljša, povećat će se broj dugoročno nezaposlenih osoba, koje će izgubiti naknade i pomoć za nezaposlenost. Nezaposlenost će postati opći problem, a ne samo problem nekvalificiranih i mladih. Oni bez posla trpjet će i razne druge socijalne nevolje, kao što su npr. one u području stanovanja, zdravstvene zaštite, dječje zaštite i obrazovanja, gdje se sve više računa na osobnu ulogu i odgovornost. Broj siromašnih i osoba na margini mogao bi se povećati.

Sve do 1989. socijalni sustav u Sloveniji imao je obilježja takozvanih samoupravnih interesnih zajednica (Svetlik i sur., 1988). Ta su obilježja bila: velika decentralizacija, financiranje na osnovi doprinosa, participacija davatelja i korisnika usluga te poduzeća u donošenju odluka, društvena odgovornost za socijalnu sigurnost pojedinca i opskrba uslugama od strane društvenih institucija. Godine 1989. ovaj je sustav dokinut, zajedno s participatorskim odlučivanjem. Socijalne usluge počele su se financirati iz državnog proračuna, sustav je centraliziran, dok su javne ustanove ostale glavni davatelji usluga. Ipak, promjene u 1991. i 1992.g. pokazuju prijelaz natrag na kontributorno financiranje i sheme osiguranja, na primjer u zdravstvenoj zaštiti, i na tripartitnu participaciju u donošenju odluka, na primjer

u području zapošljavanja. Primarna odgovornost za socijalnu sigurnost potpuno je prenesena od društva na pojedinca, što je označeno kao uvođenje supsidijarnog načela (Butschi i Cattacin, 1991). Taj je prijelaz u svezi s ekspanzijom dragovoljnog i tržišnog sektora u području socijalne zaštite i usluga. Uzimajući u obzir ove promjene, može se očekivati da će socijalni sustav Slovenije biti opredijeljen bliže korporativno-konzervativnom modelu negoli socijalno-demokratskom, kako ga je definirao Esping-Andersen (1990).

Sastav i politička opredijeljenost nove slovenske vlade sukladni su s očekivanjima postupnog i kontroliranog pomaka socijalne politike prema korporativno-konzervativnim i pluralističkim rješenjima u socijalnoj politici. Vlada se sastoji od pripadnika liberalno-demokratske stranke, koji su dominantni, i pripadnika drugih dviju najjačih stranaka kršćan-

skodemokratske stranke na desnom centru i socijalnodemokratske reformističke stranke na lijevom centru. Ona je deklarirala sljedeća temeljna načela socijalne politike:

1. Primarna odgovornost za socijalnu sigurnost je na osobi samoj.

2. Osobe koje imaju redovne prihode trebaju se osobno osigurati protiv socijalnih rizika.

3. Država će se pobrinuti za socijalnu sigurnost samo onih osoba koje su nesposobne da to učine vlastitim snagama.

4. Država će osigurati nacionalne programe osnovnih socijalnih usluga za svakog građanina u područjima socijalne politike, kao što su mirovine, invalidnost, socijalno osiguranje i osiguranje za nezaposlenost, obrazovanje i dječju zaštitu.

LITERATURA:

- Boh, K. (1992), Health care in Slovenia, u I. Svetlik (ur.), *Social Policy in Slovenia: Between Tradition and Innovation*, Avebury
- Butschi, W. and Cattacin, S. (1991), *The third sector in Switzerland: the transformation of the subsidiarity principle*, paper presented at the 10th EGOS Colloquium on Societal Change Between market and Organization, Vienna, 15-17. lipnja
- Černigoj-Sadar, N. and Vojnovič, M. (1992), Changes in child care policy in Slovenia, u I. Svetlik (ur.), *Social Policy in Slovenia: Between Tradition and Innovation*, Avebury
- Esping-Andersen, G. (1990), *The Three World of Welfare Capitalism*, Oxford, Polity
- Evers, A. and Wintesberger, H. (ur.) (1988), *Shifts in the Welfare Mix. Their Impact on Work, Social Services and Welfare Policies*. European Centre for Social Welfare Policy and Research, Vienna
- George, V. and Wilding, P. (1984), *The Impact of Social Policy*, Routledge and Kegan Paul
- Gilbert, N. and Gilbert, B. (1989), *The Enabling State: Modern Welfare Capitalism in America*, Oxford University Press
- Gospodarska gibanja* (1992), Ljubljana, Institute of Economics, Faculty of Law
- GZS (1988), *Izobraževanje odraslih kot sestavina razvojne politike*, Ljubljana, Gospodarska zbornica Slovenije
- Kolarič, Z. (1992), From socialist to post-socialist social policy, u I. Svetlik (ur.), *Social Policy in Slovenia: Between Tradition and Innovation*, Avebury
- Mandič, S. (1992), Restructuring of the housing policy system in Slovenia: its logic and anticipated effects, u: I. Svetlik (ur.), *Social Policy in Slovenia: Between Tradition and Innovation*, Avebury
- Mašanović, B. (1992), Baldwinov dvojni udar, *Delo*, 24. prosinac, p.56, Ljubljana
- Novak, M. (1992), *Poverty: Policy and Reality*, University of Ljubljana, Institute of Social Sciences, rukopis
- Piciga, D. et al. (1986), *Koncepcija usmerjanja v izobraževanje in delo*, Ljubljana, Pedagoški inštitut
- Rus, V. (1992), Conditions and restrictions for privatization of social services, u I. Svetlik (ur.), *Social Policy in Slovenia: Between Tradition and Innovation*, Avebury
- Statistični letopis Slovenije* (1991). Statistični zavod Republike Slovenije, Ljubljana
- Svetlik, I. (ur.) (1985), *Razvoj in kriza družbenih dejavnosti*, Ljubljana, Slovense Sociological Association
- Svetlik, I., Hojnik, I., Kolarič, Z. and Vojnovič, M. (1988), Yugoslavia: three ways of welfare system restructuring, in A. Evers and H. Winterberger (ur.), *Shifts in the Welfare Mix. Their Impact on Work, Social Services and Welfare Poli-*

cies. Vienna, European Centre for Social Welfare Policy and Research

19. Svetlik, I. (1990), *From one-dimensional to a multidimensional welfare system*, u B. Deacon and J. Szalai (ur.), *Social Policy in the New Eastern Europe*, Avebury, Gower Publishing Company, London
20. Svetlik, I. (1992), Changing labour market and employment policies, in I. Svetlik (ur.), *Social*

Policy in Slovenia: Between Tradition and Innovation, Avebury

21. Svetlik, I. (ur.), (1992), *Social Policy in Slovenia: Between Tradition and Innovation*, Avebury
22. Zakon o socialnem varstvu (1992), *Uradni list Republike Slovenije*, 54, Ljubljana

S engleskog preveo Vladimir Cvjetičanin